

Keuze uit de aanwinsten

Europese kunstnijverheid

- 1 Papierbehangsel met spelende kindertjes en honden, bladeren en bloemen. Blokdruk met een doorlopend patroon in vijf tinten grijs op een grijs, gesatineerd fond. 90 x 50 cm.

PARIJS, SOCIÉTÉ ANONYME DES ANCIENS ÉTABLISSEMENTS DESFOSSÉ ET KARTH, circa 1900-1915.

Merken: Aan de achterzijde in potlood het dubbelnummer 2594/10196.

Dit behangsel werd in 1855-1856 voor het eerst in Parijs gedrukt in het atelier Jules Desfossé. In het begin van de 20ste eeuw bracht het bedrijf, dat inmiddels omgezet was in een naamloze vennootschap, een nieuwe editie op de markt. De voorstelling op het behangsel is typerend voor het vormgevoel van de *Seconde Empire*. Deze stijl was in het begin van de 20ste eeuw opnieuw populair. Desfossé et Karth kon aan de hernieuwde belangstelling voor die idyllisch-flamboyante stijl voldoen omdat de originele drukblokken in het bedrijf waren bewaard. Zie ook p. 49.

HERKOMST:

Veil. Drouot-Richelieu (Olivier Coutant-Bégarie), Parijs 18-6-2001, nr. 191 (inv.nr. BK-2001-9).

- 2 Papierbehangsel met een gotische raamtracering. Blokdruk met een doorlopend patroon in zeven tinten beige en bruin en in groen op een zeegroen, gematteerd fond. 86 x 52,5 cm.

PARIJS, SOCIÉTÉ ANONYME DES ANCIENS ÉTABLISSEMENTS DESFOSSÉ ET KARTH, circa 1900-1915 (?).

Merken: Aan de achterzijde gestempeld het dubbelnummer 2787 31 A 29 en in potlood *Sdt*.

Het eerste aan de achterzijde gestempelde nummer staat voor 1857-1858, het jaar waarin dit patroon voor het eerst werd uitgebracht door Jules Desfossé. Het tweede nummer 31 A 29 duidt vermoedelijk op een nieuwe editie aan het begin van de 20ste eeuw, waarbij gebruik werd gemaakt van de oude drukblokken. Sinds het begin van de industriële revolutie grepen decorateurs dikwijls terug op gotische vormen. Dat beperkte zich bij papierbehangsels niet tot vierpassen en andere decoratieve elementen. Ook decors van gotische wandtraceringen werden geïntroduceerd. Dergelijke patronen werden in de eerste plaats toegepast in openbare ruimten, waaronder kapellen, maar ook kamers in particuliere huizen ondergingen een papieren metamorfose. De meest suggestieve imitatie van een gotische raamtracering is die in de vorm van (bedrukte) rolgordijnen. Onder de ruim 900 behangeldessins die Desfossé et Karth in 1935 nog in voorraad had waren er in het neo-gotische genre twee met een decoratie van rozetten, zes met traliewerk, en zeven die de toenmalige directeur omschreef als *Gothique, Etoiles, Dessins pour chapelles*. Deze kleine aantal-

2

len wijzen eerder op een documentaire verzameling dan op een bedrijfsvoorraad. De echte bloei van dergelijke dessins op behangsels had zich ruim honderd jaar eerder afgespeeld, niet alleen in Frankrijk, maar ook in Engeland. Zie ook p. 49.

HERKOMST:

Veil. Drouot-Richelieu (Olivier Coutant-Bégarie), Parijs 18-6-2001, nr. 191 (inv.nr. BK-2001-10).

Papierbehangsel met een damastpatroon. Blokdruk met een doorlopend patroon in donkergroen op een lichtgroen, gematteerd fond. 91 x 54,5 cm.

PARIJS, SOCIÉTÉ ANONYME DES ANCIENS ÉTABLISSEMENTS DESFOSSÉ ET KARTH, circa 1918-1920 (?).

Merken: Aan de achterzijde gestempeld het dubbelnummer 1736 31A en in potlood *Fond vert glacé* 56frs.

Het op de achterzijde gestempelde nummer 1736 staat voor 1851, het jaar waarin dit patroon voor het eerst door het bedrijf Desfossé werd uitgebracht. Het tweede nummer 31 A duidt vermoedelijk op een heruitgave, kort na de Eerste Wereld-

4

oorlog. In het derde kwart van de 19de eeuw en opnieuw omstreeks 1920 was de Franse 18de eeuw populair bij interieurarchitecten en stof-vaarders. Vanaf het midden van de 19de eeuw werd papieren damast gebruikt als vervanging van versleten zijden wandbespanningen uit de eeuw daarvoor en ook als wandbekleding voor nieuwe appartementengebouwen, die met name in Parijs met de aanleg van de boulevards in hoog tempo verrezen. De Franse markt bleef lange tijd constant. Na de Eerste Wereldoorlog kwam daar de Amerikaanse markt voor in de plaats. Zie ook p. 50.

HERKOMST:

Veil. Drouot-Richelieu (Olivier Coutant-Bégarie), Parijs 18-6-2001, nr. 191 (inv.nr. BK-2001-13).

4 Papierbehangsel met een hoekpatroon van een palmet.

Blokdruk met een doorlopend patroon in tien kleuren op een grijs, gematteerd fond.

50 x 48 cm.

RIXHEIM (Frankrijk), JEAN ZUBER ET CIE, 1869-1870, naar ontwerp van VICTOR POTTERLET.

Merken: Aan de voorzijde in potlood *Potterlet 6511/13*, aan de achterzijde in potlood *18 2 R15/89-90 en 18 2*.

Het aan de voorzijde vermelde nummer 6511 verwijst naar het jaar van de eerste editie van het behangsel. Het *Livre de gravures Jean Zuber et Cie* (Musée du Papier Peint, Rixheim, inv.nr. Z 181) vermeldt voor het jaar 1869-1870 bij de nummers 6510, 6511 en 6513 *Gr Email cloisonné* en de daarbij behorende *Coin Riche*. De naam van de ont-

werper Victor Potterlet (1811-1889) is daarbij vermeld. Hij was één van de grote Franse ornament-ontwerpers in de 19de eeuw, die behalve voor Zuber ook voor andere Franse behangselindustrieën werkte. Behangsels met glas-in-loodpatronen werden populair in de tijd van de neogotiek, toen de grote Franse restauratie-architect Viollet-le-Duc de productie van glas-in-lood stimuleerde.

De onderneming Zuber, die aan het einde van de 18de eeuw werd opgericht, is nog steeds in bedrijf. Het bedrijf ontleent zijn faam vooral aan zogenaamde panorama-behangsels met grote, veelal dramatische landschappen. Zuber was een van de eerste behangselfabrieken die zijn productie industrialiseerde door het gebruik van stoommachines (vanaf 1850).

HERKOMST:

Veil. Drouot-Richelieu (Olivier Coutant-Bégarie), Parijs
18-6-2001, nr. 191 (inv.nr. BK-2001-17).

- 5 Strook met viooltjes en geplooid kant
Zijde, satijnbinding met gesneden en ongesneden fluweel
55,5 x 152 cm.
LYON, circa 1855-1865

De stof is een schitterend voorbeeld van de illusie die zijdevevers in Lyon in staat waren op te roepen: de viooltjes bieden zich in hun gecultiveerde grilligheid aan als echte bloemetjes en de zwarte Chantilly-kant lijkt op de crème-kleurige zijde te liggen. Niet onze ogen maar onze handen 'zien' dat het patroon wordt gevormd door een extra weefgang in fluweel. Keizerin Eugénie ontving omstreeks 1860 van de Kamer van Koophandel in Lyon zeven stukken japonstof met een doorlopend patroon van rozen, cartouches van bladeren en lambrequins, die door het huis Montagne in dezelfde techniek is vervaardigd (Musée des Arts Décoratifs, Parijs, inv.nr. 15921 A-G). Koningin Victoria zou een japon hebben laten maken van een dergelijke stof met een patroon in fluweel van bloemen en witte kant, die in 1861 in Lyon was geweven door het huis E. Bérard, Poncet et Cie. Voor dit technisch hoogstandje ontving het bedrijf een bronzen medaille op de Wereldtentoonstelling in Londen in 1862. Een fragment van de stof bevindt zich in het Musée des Tissus in Lyon (inv.nr. 21805).

Het ligt voor de hand dat de strook ook een japonstof is. Nog in 1889 werd een dergelijk dessin in deze techniek door de Lyonese zijdeveverij M.M. Schulz, Goudon et Cie gepresenteerd op de Wereldtentoonstelling in Parijs. Het huis Schulz

was van de Lyonese zijdeveverijen sinds 1840 het meest vermaard op het gebied van dit soort stoffen. In het Musée des Tissus in Lyon bevinden zich verscheidene stalen van deze weverij met een dessin van zwarte Chantilly-kant uit de periode 1843-ca 1851 (inv.nr. 48965, albums 5 en 13). Na 1889 werden stoffen met fluwelen dessins op een zijden fond weliswaar nog lange tijd geweven, maar de bijna hyperrealistische illusie van bloemen en kant daarop behoorde toen tot de verleden tijd.

HERKOMST:

Kunsthandel Francesca Galloway, Londen. Aankoop 2001 (inv.nr. BK-2001-24).

6 Interieurtextiel met satyrs

Zijde, satijnbinding en platbinding met een supplementaire grondketting.

93,5 x 55 cm (inclusief zelfkanten).

LYON, circa 1900-1914.

Aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog was de Lodewijk XVI-stijl gewild voor Parijse interieurs. De wandbespanningen van in deze stijl gemeubileerde kamers hadden in die jaren vaak wat een wat bleke fondkleur en ook de kleuren van het patroon waren doorgaans minder zwaar dan van die uit het einde van de 18de eeuw. Zijdefabrikanten, met name die in Lyon, vervaardigden soms exacte kopieën van laat 18de-eeuwse weefsels, waarbij de kleuren dan dikwijls aangepast werden aan het palet van de tijd. Daarnaast werden oude dessins ook geherinterpreteerd; dat wil zeggen dat ook de tekening werd aangepast. De stof met de satyrs is een voorbeeld van dat laatste. De plaquettes met de hurkende satyrs op de stof zijn duidelijk geïnspireerd op maar niet gecopieerd naar die op een ensemble zijden weefsels uit de late 18de eeuw. In 1797 werden die zogenaamde Pompeïaanse paneeltjes voor het Spaanse hof geweven door Camille Pernon (1753-1808), naar ontwerp van Jean Démosthène Dugourc (1749-1825). Deze kleine weefsels waren bedoeld om geapliceerd te worden op zijden stoffen in de balzaal van het Casita del Labrador in Aranguetz, niet ver van Madrid (cat.tent. *Soieries de Lyon. Commandes impériales. Collections du Mobilier National*, Lyon (Musée des Tissus) 1982, nr. 88.). De satyrs op Pernons plaquettes zijn geweven in vleeskleur tegen een zwarte achtergrond. De kleurcontrasten op het vroeg zoste-

euwse weefsel zijn daarentegen 'modern'. De ijle palmetten en de goudgele, gekrulde takjes met gestyleerde wingerdbladeren zijn in een terughoudende art-nouveau-stijl vormgegeven.

HERKOMST:

Kunsthandel Francesca Galloway, Londen (inv.nr. BK-2000-29).

7 Driedelig theeservies van zilver, het oor van de theepot van ebbenhout.

Theepot: h. (tuit) 5,4 cm, h. (oor) 8,7 cm, br. 23,2 cm, d. 15,2 cm.

Theebus: h. 7 cm, diam. 15,2 cm.

Melkkan: h. 7,4 cm, br. 11,8 cm, d. 11,2 cm.

AMSTERDAM, 1833, door THEODORUS GERARDUS BENTVELT, geleverd door Fa. As. Bonebakker en Zoon.

Gemerkt op de binnenzijde van het deksel van de theepot en van de theebus en op de schenklip van de melkkan: Minervakop met A (keurkamer Amsterdam); op de onderzijde van de bodem van alledrie: leeuw 1ste gehalte, jaarletter Y = 1833, meesterteken TGB boven kruis in rechthoek = Theodorus Gerardus Bentvelt.

Met zijn lage brede vormgeving en versiering van lobben is dit theeservies een fraai voorbeeld van de biedermeier-stijl in Nederland. De zilversmid Theodorus Gerardus Bentvelt (1782-1853), een van de beste meesters van zijn tijd, heeft de vormgeving waarschijnlijk ontleend aan Engelse voorbeelden. Zo vervaardigde de Londense meester Robert Hennell II in 1828 een vergelijkbare, zij het rijker versierde theepot (Veiling Sotheby's, Amsterdam 24-11-1997, nr. 190).

Het servies werd geleverd door Amsterdams meest vooraanstaande zilverwinkelier, As. Bonebakker en Zoon. Voor deze firma voerde Bentvelt gedurende een lange periode de belangrijkste opdrachten uit. Het servies wordt vermeld in de bewaard gebleven administratie van de kashouder. In het debiteurenjournal van 1 november 1833 is het als volgt omschreven: [geleverd aan] c: de Bruijn, Heerengragt tegen over de Spiegelstraat / 1 groote plat ronde theepot met breede / gaudronnen & tuit & lopende leeuw / op de deksel GK [grote keur]: 0545 [gram] / 122,- [gulden] / dito melkkan " 0255 [gram] 68,- [gulden] / 1 dito theekistje '0443 [gram] 110,- [gulden] / 1 cristal suikervaaasje op gaudronnen voet / GK 0107 [gram] 45,- [gulden] [totaal] 345 [gulden] (Gemeentearchief Amsterdam, PA 406, 108). Het feit dat zowel de omschrij-

7

ving als het gewicht van de delen nauwkeurig overeenkomt met die van de door het Rijksmuseum verworven voorwerpen geeft aan dat het hier om hetzelfde servies handelt. Dankzij de aangehaalde bron weten we aan wie het servies geleverd is en wat de prijs was. Ook blijkt er uit dat er oorspronkelijk nog een kristallen suikermand op zilveren voet bij hoorde. Een aardig detail is de voor de lob-versiering gebruikte term *brede gaudronnen* (godrons).

HERKOMST:

Geleverd aan C. de Bruijn; verz. Mr. S.A.C. Begeer, veil. Sotheby's, Amsterdam 8-11-1999, nr. 329. Aankoop met gelden geschonken door de Jaffé-Pierson Stichting, 1999 (inv.nr. BK-1999-86-a,b,c).

8 Parfumbrander van gepatineerd en gedeeltelijk verguld brons.

H. 58 cm, diam. 29 cm.

PARIJS, circa 1855-1865, door FERDINAND BARBEDIENNE

Gesigeneerd op de bovenzijde van de schaalrand: F BARBEDIENNE

Ferdinand Barbedienne (1810-1892), Frankrijks belangrijkste bronsgieter uit de tweede helft van de 19de eeuw, exposeerde dit model parfumbrander in een verzilverde uitvoering op de *Exposition Universelle* van 1855 in Parijs. Door de critici werd hij geprezen voor zijn ontwerpen in 'Griekse stijl'. In 1862 werd het model opnieuw tentoongesteld, ditmaal op de *International Exhibition* in Londen. In een naar aanleiding van deze tentoonstelling verschenen publicatie is de vaas afgebeeld en beschreven. De auteur vermeldt dat het voorwerp bedoeld is als brûle parfum en een fraai voorbeeld is van de Griekse stijl, genaamd *Neo-Grèc*, zo kenmerkend voor de Franse ontwerpen van deze tijd (J.B. Waring, *Masterpieces of Industrial Art & Sculpture at the International Exhibition 1862*, Londen 1863, plate 10). Op de wereldtentoonstelling in Parijs had het South Kensington Museum, het huidige Victoria and Albert Museum, de parfumbrander gekocht voor 48 pond (cat.tent. *The Second Empire 1852-1870. Art in France under Napoleon III*, Philadelphia/Detroit/Parijs (Philadelphia Museum of Art/The Detroit Institute of Arts/Grand Palais) 1978-1979, nr. III-1).

Hoewel de vormgeving van de parfumbrander werd aangemerkt als 'Grieks' is er in werkelijkheid sprake van een vermenging van verschillende stijlen. Grieks zijn vooral de leeuwenpoten, de palmetranden en de hoekige met opstaande palmetten versierde oren. Maar de hoofdvorm van het voorwerp is islamitisch, evenals verscheidene randversieringen. Deze vormen zijn gecombineerd met naturalistische versieringen waarvan de libel op de hals het meest in het oog springt. Hiermee lijkt Barbedienne vooruit te lopen op de mode van het japonisme die vanaf de jaren '70 opgeld zou doen.

HERKOMST:

Kunsth. H. Blairman & Sons Ltd, Londen. Aankoop 2000 (inv.nr. BK-2000-28).

9 Bokaal van zilver en glas.

H. 34 cm, br. 17,3 cm, d. 13,3 cm.

VOORSCHOTEN, KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE FABRIEK VAN GOUDEN EN ZILVEREN WERKEN J.M. VAN KEMPEN EN ZONEN, 1864.

Gemerkt op de bovenzijde van de voet: Minervakop met C (keurkamer Den Haag), leeuw iste gehalte; op de bovenzijde van het anker, jaarletter E = 1864; op de bovenzijde van de voet, meesterteken VK onder halve maan in vierkant = Koninklijke Nederlandsche Fabriek van Gouden en Zilveren Werken J.M. van Kempen en Zonen, Voorschoten.

De bokaal is een vroeg voorbeeld van de fabrieksmatige productie van Nederlands grootste zilverbakkerij in de 19de eeuw. De voet en de stam werden seriematig vervaardigd op galvanoplastische wijze, een nieuwe reproductietechniek waarvan Van Kempen de resultaten toonde op de Wereldtentoonstelling van 1867 in Parijs. Daar was ook een vergelijkbaar model bokaal te zien, bekroond door eenzelfde glazen nautilus, getuige bewaard gebleven foto's van de inzending. Op het in Parijs getoonde exemplaar was op de glazen kelk nog een zilveren matroos geplaatst (cat.tent. 'De Lelijke Tijd'. *Pronkstukken van Nederlandse interieurkunst 1835-1895*, Amsterdam (Rijksmuseum) 1995-1996, afb. 89a en 102d).

In Parijs demonsteerde Van Kempen dat door middel van nieuwe mechanische technieken kwalitatief hoogstaande voorwerpen goedkoop en

snel konden worden geproduceerd. Bovendien konden de onderdelen worden gecombineerd tot verschillende voorwerpen, al naar gelang de wensen van de koper. Geheel volgens de 19de-eeuwse mode was de vormgeving in allerlei historische en uitheemse stijlen. De bokaal is geheel versierd met motieven die met de zee van doen hebben. De door een riem en een kabel omsnoerde voet is als water vormgegeven. Hierop rust de stam die bestaat uit een anker waaromheen zich een waterspuwende vis heeft gekronkeld. De glazen gematteerde kelk is gevormd als een nautiluschelp. Het object is als het ware een industriële versie van de nautilusbokaal, een type dat zijn oorsprong heeft in de late Renaissance.

HERKOMST:

Kunsth. Grijpma & van Hoogen antiquairs, Groningen. Aankoop 2001 (inv.nr. BK-2001-4).

10 Beker van koper.

H. 9,2 cm, diam. 6,7 cm.

AMSTERDAM, 1902, door FRANS ZWOLLO SR. Gesigeneerd en gedateerd op de onderzijde van de bodem: 7 JAN 1902 / FZ / AMSTERDAM met daaronder een vijfpuntige ster met de initialen J L = Jan le Nobel; dit alles omgeven door het randschrift GEEN GODSDIENST BOVEN WAARHEID.

De beker is een vroeg werk van de edelsmid en koperslager Frans Zwollo (1872-1945), een van de sleutelfiguren van de Nederlandse art nouveau. Rond de eeuwwisseling versierde Zwollo zijn voorwerpen met aan de natuur ontleende motieven. Hiermee sloot hij aan bij de ideeën over ornamentiek die opgeld deden aan de Haarlemse School van Kunstnijverheid, waar Zwollo in 1897 tot leraar metaalbewerking was benoemd.

Het lichaam van de beker is gedecoreerd met drie over elkaar liggende gestileerde bladeren, samen een bloemkelk vormend. Dit oude, aan de Oosterse kunst ontleende motief omschreef Zwollo als 'beker van ontvangende wijsheid en liefde'. De symboliek sluit aan bij de theosofische levenshouding van de kunstenaar en hangt samen met de opdracht voor de beker. Zwollo maakte het voorwerp voor zijn vriend Jan le Nobel die net als hij lid was van de Nederlandse Theosofische Vereniging. Op de onderzijde van de beker is

10

het symbool van deze beweging, twee met elkaar vervlochten driehoeken, samen een vijfpuntige ster vormend, gegraveerd, in combinatie met het theosofische devies 'geen godsdienst boven waarheid'.

LITERATUUR:

Cat.tent. *Frans Zwollo sr en zijn tijd/und seine Zeit*, Rotterdam/Arnhem/Hagen (Museum Boymans-van Beuningen/Gemeentemuseum Arnhem/Karl Ernst Osthaus Museum) 1982, nr. 20.

HERKOMST:

Gemaakt voor Jan le Nobel; legaat van mevrouw C.H. le Nobel-Mekkink, Oosterbeek, 1999 (inv.nr. BK-1999-2).
